

- ²¹ Ingham N. A Slavist's View of Agatha, Wife of Edward the Exile... – P. 218–221.
²² Древняя Русь в свете зарубежных источников / под ред. Е. А. Мельниковой. – М. : Логос, 1999. – С. 524.
²³ Войтович Л. Княжа доба на Русі... – С. 305–306.
²⁴ Войтович Л. В. Кров Рюриковичів... – С. 96–97.
²⁵ Там само. – С. 97.

В статье рассмотрено проблему происхождения Агаты, жены Эдварда Изгнанника. Автор анализирует киевскую гипотезу происхождения женщины в контексте внешнеполитических интересов опекуна ее мужа, киевского князя Ярослава. Дебаты вокруг происхождения Агаты продолжаются, однако автор утверждает, что киевская гипотеза является одной из наиболее вероятных, хотя пока нельзя довести ее правоту однозначно.

Ключові слова: династія Етелінгов, Едвард Вигнанець, Агата, мати Маргарити I Шотландської, Ярослав Володимирович.

The article considers the problem of Agatha's, the wife of Edward the Exile, ancestry. The author analyzes the Kiev's version of the Agatha's ancestry in a context of internal policy of Yaroslav the Wise, who was the guardian of her husband. The debate about Agatha's origin continues, but the author concludes that Kiev's hypothesis has high level of probability

Keywords: Atheling dynasty, Edward the Exile, Agatha, mother of Margaret I of Scotland, Yaroslav the Wise.

УДК 316.7 (368: 417)“07/10”

Дмитро ЛІСІН

СЛІДИ ВПЛИВУ ВІКІНГІВ НА КУЛЬТУРУ ІРЛАНДІЇ У VIII–XI ст.

Стаття присвячена проблемі культурних зв'язків між вікінгами та ірландцями у VIII–XI ст. Автор аналізує умови культурного розвитку Ірландії напередодні епохи вікінгів. Приділено увагу суспільним передумовам взаємодії двох народів у цій галузі. Визначається ступінь впливу вікінгів на матеріальну та духовну культуру ірландців. Окреслено наслідки появи вікінгів для культурного життя острова. Автор доходить висновку, що даний вплив не був однорідним та одностороннім і можна говорити про створення окремого культурного симбіозу.

Ключові слова: епоха вікінгів, культура, мініатюра, Оркнейські острови, Кельтська книга, саги, Дублін.

Із початком військових походів на територію Ірландії наприкінці VIII ст. вікінги неминуче почали впливати на життя на острові. Так вони досить рано, із середини XI ст. включились в політичне та економічне життя острова. Не менш значущою сферою побуту Ірландії була культура. Залишаючись довгий час ізольованим унаслідок географічного розташування, населення острова зберегло свою власну культурну традицію, яка тісно перепліталась із язичницькою кельтською релігією. Така ситуація дозволила їй стати гідним конкурентом, коли в IV ст., внаслідок місії св. Патріка на острів прийшло християнство. За таких обставин процес християнізації Ірландії був відмінним від аналогічного в континентальній Європі. Нова релігія не замінила стару, а інтегрувала її, внаслідок чого з'явився феномен, який в історіографії має назву Ірландська, або Кельтська церква¹, яка відрізнялась від ортодоксального християнства і проіснувала до початку епохи вікінгів.

За таких обставин на острові вікінги зіткнулися із високорозвиненою культурною та світоглядною традицією і, поступово інтегрувавшись у життя Ірландії, не могли не контактувати з нею. У світлі цього виникає низка питань, зокрема який ступінь культурних контактів ірландців з вікінгами і чи існував взаємовплив двох культур в умовах протистояння? В даній статті автор робить спробу простежити можливі впливи вікінгів на розвиток ірландського мистецтва, а також визначити сфери та ступінь цих впливів.

На перший погляд, може здатися, що військове вторгнення вікінгів в Ірландію вплинуло на культурний розвиток виключно негативно. Так, в 1959 році на Міжнародному конгресі кельтології французька дослідниця Франсуаза Анрі підтримала цю думку². Її основний аргумент полягав у тому, що основними і чи не єдиними центрами розвитку мистецтва, як писемного, так і матеріального, в Ірландії на той момент були монастирі. Разом із тим всі місцеві хроніки того часу повідомляли про постійні напади та руйнування релігійних центрів. Таким чином, на думку дослідниці, на острові склалась ситуація, коли розвиток культури та релігійне життя ставали неможливими в IX ст. Таку думку підтримали і Марі та Ліам Де Паор у своїй праці “Рання християнська Ірландія”³.

Однак ця теорія має низку недоліків. По-перше, хибною є думка про те, що всі сфери мистецтва перебували у виключній компетенції релігії. Поза монастирями існували і інші центри культури, наприклад у королівських резиденціях. Одним з яскравих прикладів є ірландська сага “Про боротьбу ірландців з іноземцями”, яка була написана при дворі короля Муйрхертаха між 1103 та 1111 роками⁴. По-друге, військові походи вікінгів не були постійними і не охоплювали центральну частину острова. Це дозволяє говорити, що вплив вікінгів на культурне життя Ірландії не був виключно негативним і це питання потребує докладного вивчення.

Перш ніж зрозуміти, яким чином і якою мірою відбувалися міжкультурні контакти двох народів, необхідно зрозуміти, чи відбувалась між ними взаємодія на достатньому рівні, щоб ми могли говорити про культурні взаємини. Такі контакти могли виникнути лише тоді, коли самі вікінги перейшли від загарбницьких рейдів до створення окремих поселень на території Ірландії та включились в економічне життя населення. Такий перехід розпочався в середині IX ст. Так на сторінках “Анналів Ульстеру” у 841 році знаходимо запис про появу перших фортів: “... Longport oc Linn Duachaill asa rorta tuatha 7 cealla Tethbai*. Longport oc Duiblinn asrorta Laignin 7 Oi Neill** etir tuatha 7 cealla co rice Sliabh Bledhma...”⁵.

Поява таких поселень сприяла поширенню контактів між вікінгами і місцевим населенням, навіть попри постійну загрозу військових нападів. Хроніки не мають прямих свідчень такої взаємодії двох народів. Попри це підтвердженням цього можуть стати шлюби між представниками вікінгів і ірландців. На нашу думку такі факти сприяли появі контактів між двома традиціями. Діти цих союзів були виховані в умовах існування двох культур, традицій матері та батька. Британська дослідниця Айн Уолш у своїй праці наводить численні приклади використання ірландцями, і кельтами загалом, скандинавських імен. Очевидно, мова йде частково і про дітей, народжених в міжнаціональних шлюбах. Більше того, дослідниця говорить про те, що деякі з них існують досі, наприклад, такі, як: Маколіфф (від давньоскандин. *Óláfr*), Маккефрі (від *Guthöthr*), Маклаймонт (від *Lögmáthr*)⁶. На нашу думку, це є прямим свідченням культурних контактів двох народів.

В такий ситуації постає питання, чи був цей вплив одностороннім? Для Ірландії була характерна традиція, коли для підкріплення договорів між двома сторонами застосовувалася практика утримання і виховання дітей тих, хто укладав угоду. Такий ритуал був добре розвинутий і навіть оберігався законом з давніх часів⁷. Не змінився він і в епоху вікінгів, а низка дослідників вважає його одним з джерел культурної взаємодії двох традицій. Так, Семюель Мак-Манус говорить про те, що ірландські діти, виховані з малих літ в середовищі вікінгів, забували релігію і традицію своїх батьків, сприймаючи лише традицію іноземців⁸. Натомість Клер Донхам згадує про зворотний вплив, коли виховані в ірландських сім'ях діти вікінгів приймали християнство⁹.

* Тетба (ірл. *Tethbae*) – регіон середньовічної Ірландії, який знаходився в центральній частині острова на території сучасних графств Уестміт та Лонгфорт. Слів Блум (ірл. *Sliabh Bladhma*) – гори в центральній частині Ірландії.

** Уї Нейлли (ірл. *Uí Néill*) – ірландські династії, які походили від Ніалла Дев'яти Заручників, напівісторичного Верховного короля V ст.

*** “... Фортеця в Лін Дуахаїлл, з якої території і церкви Тетба були пограбовані. Фортеця в Дубліні, з якої території Лейнстеру та Уї Нейллів були пограбовані, як і території та церкви Слів Блуму...”

Як бачимо, навіть попри постійні військові напади вікінгів на острові склалися умови для культурної взаємодії двох народів. Залишається визначити, який ступінь культурних взаємодій був присутній на острові. Як зазначалось вище, на початковому етапі вікінги обмежувалися лише швидкими нападами і не створювали поселень. Відповідно до цього можна говорити, що вони не завдавали безпосереднього впливу. Проте їх дії не могли залишатися непоміченими. В такому випадку з'являвся побічний ефект. Так, на думку Кетлін Хьюз, у зв'язку із такими нападами монастирі східного узбережжя почали спрямовувати свою культурну діяльність в центр острова, який залишався вільним від насилля з боку вікінгів¹⁰. Доказом цього може послужити той факт, що створена близько 800 року на острові Йона (східне узбережжя Шотландії) книга внаслідок нападу вікінгів була перевезена в Келлське абатство, що знаходилося в королівстві Міт, резиденції верховного короля Ірландії¹¹.

Так чи інакше, найкраще вплив вікінгів на культуру Ірландії можна побачити у порівнянні пам'яток різних періодів. Британський дослідник Джеймс Грехам-Кемпбелл, спираючись на слова Донахада О'Коррена про сорокарічний період спокою з 840 по 880 рр., зазначає, що для визначення цього впливу потрібно зробити порівняння пам'яток пізнього VIII і раннього IX ст. із тими, що вироблені в пізньому IX та ранньому X ст.¹².

Найбільш відомими ірландськими пам'ятками ювелірного мистецтва першої половини VIII ст. є так звані брошка з Тари та кубок з Арди. Ці витвори лягли в основу висновків багатьох археологів, однак Дж. Грехам-Кемпбелл зазначає, що "є реальна загроза бути спокушеним переконанням, що якщо майстри змогли досягнути таких висот в ранньому VIII ст., ці знахідки репрезентують загальний рівень ювелірного мистецтва Ірландії напередодні епохи вікінгів"¹³. В дійсності, на думку дослідника, це не було так. Він зазначає, що ірландські вироби, більшість з яких зроблена в зазначений період, знайдені в похованнях вікінгів, показують абсолютно іншу картину¹⁴. Він зазначає, що в них немає нічого дивовижного або того, що б вказало на винятковий рівень технічних навичок майстра. Проте вони були якісні. В таких умовах, коли з одного боку ми маємо приклади високої майстерності, а з іншого – відсутність загальної тенденції такого рівня, постає питання, яке місце займали вікінги в цьому розвитку.

Загалом вплив вікінгів на цей вид мистецтва, на нашу думку, можна умовно поділити на дві фази. Одна стосується військових дій вікінгів, інша – їх власного мистецтва. Як зазначалось вище, немає жодних прямих доказів того, що напади вікінгів спричинили до занепаду ірландського мистецтва, однак це не означає, що вікінги не вплинули взагалі. Дж. Грехам-Кемпбелл зазначає, що вікінги стали відповідальними за поширення та розповсюдження обігу срібла в Ірландії¹⁵ і що це стало прямим впливом скандинавів на металеві вироби на острові. Більше того, срібло на той час було в моді в Англії, де попередньо діяли вікінги. Як бачимо, поява вікінгів на острові спричинила суттєві зміни в економіці острова, що, у свою чергу, вплинуло на мистецтво. Більше того, на нашу думку, військові дії та поява поселень вікінгів стали об'єднуючим фактором для кельтського мистецтва.

Перш ніж з'явитися в Ірландії, вікінги здійснювали напади та оселилися в Шотландії, яка є однією з кельтських країн. На думку Д. О'Коррена, більшість нападів на територію Ірландії у IX ст. здійснювалася вікінгами не з Норвегії чи Данії, а саме з Шотландії¹⁶. В таких умовах в подальшому завдяки вікінгам із цих територій, зокрема їх містам і торгівлі, контакти між Шотландією і Ірландією посилилися. Доказом цього може слугувати той факт, що в IX ст. в розвитку металевих виробів на острові простежуються шотландські та піктські впливи, зокрема це повернення брошок до персневидної форми, характерні для кельтського ареалу¹⁷.

Що стосується іншої фази, то тут мова йде про запозичення ірландцями елементів, характерних для мистецтва вікінгів. Зокрема йдеться про запозичення відповідних стилів в оформленні виробів. На нашу думку, важливо зрозуміти, що підстави для цього могли бути викликані тим, що традиційний для кельтського ареалу латенський стиль схожий на стилі, поширені в Скандинавії.

Запозичення із культури вікінгів можна простежити в низці виробів, зокрема брошці, яка була знайдена в Скейлському кладі*. На відміну від брошки з Тари, яка являє собою суміш золотих, срібних та мідних елементів і інкрустована бурштином та склом, ця є виключно срібна і має в собі як ознаки кельтського стилю (персневидна форма), так і ознаки скандинавського – орнамент. Незважаючи на те, що вона знайдена на Оркнейських островах, в науці побутує думка про те, що вироби з цього скарбу не були зроблені в Шотландії, а Дж. Грехам-Кемпбелл переконаний, що майстер, який виробив дану брошку, працював чи тренувався в зоні Ірландського моря, на що вказують стилістичні паралелі із хрестами на о. Мен¹⁸. Якщо форма залишалась кельтською, то в орнаменті знахідок ми можемо побачити використання анімалістичного еллінгського стилю¹⁹. Назва цього стилю походить від селища Еллінг на півострові Ютланд, де було знайдено королівське кладовище X ст. із оздобленими новим орнаментом пам'ятками²⁰.

Характерною ознакою цього стилю є зображення тварин. Голови цих істот зображені в профіль, часто із відкритим ротом і висуненим язиком. Очі мають мигдалеподібну форму. Голова може бути прикрашена косичкою, яка потім переплітається із тілом²¹.

Ірландське мистецтво раннього середньовіччя важко уявити без книжного мистецтва. Довгий час мініатюри і зображення із сторінок Келльської книги, книги з Дарроу залишалися своєрідною “візитною карткою” всього кельтського світу. Вони стали прикладом поєднання та співіснування християнства і язичницької релігії. І саме тут, на нашу думку, чи не найчіткіше можна прослідкувати вплив вікінгів на ірландську культуру, достатньо лише звернутись до порівняння. Зокрема типовим прикладом еллінгського стилю є брошка з Траену (Норвегія). На ній зображено три звірі, голови яких знаходяться в центрі, а тіла переплітаються і займають всю іншу поверхню. Голови виконані в класичному стилі – зображені в профіль із розкритими ротами і мигдалевидними очима²². Такі ж елементи орнаменту ми знаходимо на сторінках Келльської книги, зокрема зображення голови можна добре прослідкувати в низці зображень, серед яких є символічне зображення євангеліста Марка у вигляді лева. Всі вони мають чіткі риси еллінгського стилю. Разом із тим мініатюри Келльської книги не є дублікатом скандинавського мистецтва. Досить поширеними на сторінках є використання латенського стилю, таким чином ми бачимо певний симбіоз кельтської і скандинавської традицій.

Мініатюри не стали яскравим винятком у взаємодії вікінгів і ірландців. Також вона прослідковується у кам'яному мистецтві, однак тут варто зазначити, що вплив є швидше зворотним, а саме можна говорити про запозичення вікінгами ірландських мотивів. В цьому контексті важливі пам'ятки, зокрема кам'яні хрести, які були знайдені на півночі Англії, зокрема в Камберленді. На цій території проживали норвежці, які прибули в середині X ст. з Ірландії²³.

Винятковим, на думку Оле Кінд-Дженсен та Девіда Уїлсона, є хрест із Госфорта. На ньому вирізьблені сцени, які несуть в собі християнські та язичницькі мотиви, зокрема сцени з життя Христа та Волюспи**.

Схожі сцени з життя Христа та перемоги християнства над язичництвом зустрічаються на багатьох хрестах IX – початку X ст. і, досить імовірно, що саме ірландська традиція була запозичена в хрестах Камберленду і суміжних територіях, зокрема Нортумберленді, де зустрічається типова для Ірландії сцена боротьби оленя і вовка, яка розцінюється як символ протистояння добра і зла²⁴. Поряд із цим зображення на хрестах виконані в типових для еллінгського стилю рисах, а отже, ми можемо говорити про певний симбіоз і взаємопроникнення двох культурних традицій.

Важливою складовою будь-якої культури залишається література. Відносини вікінгів і ірландців також зазначились на її розвитку. Військові події вплинули на сюжетну складову багатьох творів, починаючи з ісландських саг і закінчуючи псевдоісторичним твором “Про боротьбу ірландців з іноземцями”.

* Затока Скейл – затока на Оркнейських островах (північне узбережжя Шотландії).

** Волюспа (давньосканд. – Völuspá – Пророцтво Провидиці) – початкова пісня циклу скандинавської міфології Старшої Едди, що розповідає історію створення та подальшого занепаду світу.

На нашу думку, огляд літератури слід почати з ісландських саг, а саме з тих, що стосуються історичного, а не міфічного періоду. По-перше, вони виступають як джерела до історії вікінгів, по-друге, часто містять інформацію, яка не зустрічається в анналах. У тому вигляді, в якому саги дійшли до нас, вони сформувались близько XIII ст., хоча деякі з них були написані дещо раніше²⁵.

Незважаючи на те, що записи саг датуються таким пізнім періодом, більшість з них існувала раніше і була створена в усній традиції, адже сама назва походить від давньоскандинавського слова *segja* – говорити²⁶. В такому випадку усні саги мали два рівні у своєму розвитку: 1) історії, що розповіли очевидці, 2) історії, переказані іншими людьми. В даному випадку мова йде в першу чергу про так звані королівські саги та саги про ісландців*. Як будь-яка усна традиція, такі саги збагачувалися вигаданими елементами і ми не маємо доказів, що навіть у першому випадку вони переказувалися з історичною достовірністю²⁷.

Проте для нас в даному випадку вони цікаві не як історичні джерела, а як феномен в цілому. Саги записувалися в умовах, коли християнська релігія вже панувала в Ісландії, однак ситуація ця кардинально відрізнялась від тої, що панувала в континентальній Європі. В той час, коли письмо так чи інакше було монополізоване церквою, язичницькі чи світські історії усної традиції вкрай рідко записувалися в інших країнах Європи. В самій же Ісландії церква, а відповідно і література контролювалися сім'ями вождів. На думку Ларса Лоннрота, ці вожді бачили себе як охоронці традицій дохристиянської епохи²⁸. Саме така ситуація створила умови для розвитку писемних саг, що дозволило не лише зберегти традицію, а й розвинути цей жанр при християнській церкві. Ісландські поети були відомими не лише в скандинавському світі, а й в Англії та Ірландії, куди вони прибули разом із вікінгами²⁹.

Таким чином, ми можемо побачити, що ісландські саги виникли як усна творчість і збереглися завдяки тому, що церква перебувала під впливом місцевої еліти. Часто світський характер цих історій дозволив їм здобути популярність серед дворів не лише скандинавських, але й англійських та ірландських королів.

У свою чергу, ірландська література, стала єдиним схожим прикладом в Європі того часу³⁰. Ірландські міфи, і зокрема королівський цикл, виростили з усної традиції і були записані ченцями у період становлення християнської релігії на острові. На перший погляд, можна стверджувати, що вона зазнала впливу з боку традиції скандинавських саг. Однак, на нашу думку, така ідея є хибною. Щоб зрозуміти це, достатньо побачити, в яких умовах перебувала література Ірландії на той час.

Ще в язичницьку епоху в кельтських племен сфера освіти перебувала в цілковитій монополії місцевих жерців – друїдів. Вони оберігали це право на навчання, тому суворо дотримувалися правила усного навчання³¹. Така традиція була характерна і для ірландців. Будь-який запис легенд карався законом, а передавалися виключно в усній формі. Самі вони з'явилися настільки давно, що визначити їх походження неможливо³². Однак міфи також збереглися завдяки церкві, яка, як зазначалось вище, мала особливий статус. Отже, ми бачимо, що схожість між скандинавськими сагами та ірландськими легендами викликана в першу чергу схожою історією походження, а не безпосередньою взаємодією вікінгів і ірландців. Так чи інакше, маємо відомості про те, що ірландські поети, як і скандинавські скальди, були популярними серед дворів королів вікінгів на острові. Так, можна навести приклад Мак-Ліга, поета при дворі верховного короля Ірландії Бріана, який був присутній на весіллі Зігфріда, де залишався протягом року³³.

Як бачимо, літературні традиції Скандинавії та Ірландії розвивалися цілком автономно. Проте вони не могли не перетнутися в умовах, коли протягом декількох століть вікінги впливали на усї сфери життя місцевого населення. Так дослідники знаходять багато спільних

* Існує три найбільш відомі жанри саг: міфічно-героїчні (давньосканд. *fornaldarsögur*), королівські саги (давньосканд. *konungasögur*), що описували переважно діяння королів Норвегії, та сімейні саги або саги про ісландців (давньосканд. *islendingasögur*), що були присвячені відомим ісландським сім'ям у 850 – 1050 pp. (Докладніше див. *Lönnroth L. The Icelandic Sagas // The Viking World / Edited by Brink S., Price N. – London, 2008. – P. 304–310.*)

елементів у героїчних легендах Уладського циклу* і скандинавських сагах, наприклад у сазі про Сігурда, вбивцю Фафніра³⁴. Більшість спільних рис між цими двома традиціями характерна для усього індо-європейського простору і не пов'язана із контактами ірландців та вікінгів. Тим не менше є низка дуже близьких подібностей, які вказують на тісний взаємовплив двох культур³⁵. В цьому процесі важливу роль відіграло Оркнейське графство. Знаходячись на півночі Британських островів, ці території стали однією з перших жертв набігів вікінгів. Саме тут найдовше зберігалися скандинавські впливи, свідченням чого є той факт, що до початку XIX ст. тут продовжувала вживатися вже не існуюча сьогодні скандинавська мова норн³⁶.

Епоха вікінгів залишила відбиток і в змісті ірландської літератури. Так, із початком набігів скандинави стали героями різноманітних придворних історій та поем, а королі і вожді, що відіграли важливу роль у боротьбі із іноземцями, часто виступали головними персонажами цих творів. Наприклад, одним з найпопулярніших героїв став верховний король Бріан Бору (1002 – 1014), якому традиція приписує перемогу над вікінгами у битві при Клонтарфі**. Він та його сини є головними персонажами низки творів, серед яких історія “Лікування ноги Кіана”. Більше того, А. Уолш зазначає, що в таких історіях присутній потужний фольклорний елемент, що наводить на думку про народне, а не літературне походження творів³⁷.

Таким чином, ми бачимо, що присутність вікінгів на острові вплинула і на літературну традицію Ірландії, сприяючи появі нової сюжетної лінії. Крім того, можна побачити спільні риси в походженні та розвитку літератури двох народів.

Отже, епоха вікінгів в Ірландії залишила вагомий відбиток на розвиток культури цієї країни. Із появою поселень вікінгів їх побут та культура почали активно впливати на місцеве населення. Попри те, що цей період відзначився протистоянням між ними і вікінгами, ірландці, як показує дослідження, досить стримано поставилися до іноземців, що дозволило останнім активно включитися в життя на острові, в тому числі і в його культурні процеси, що, у свою чергу, дало активний поштовх до взаємодії двох потужних традицій.

Сам вплив вікінгів, на нашу думку, можна поділити на прямий та опосередкований. Прямий вплив ми можемо побачити на прикладі окремих елементів, запозичених ірландцями в тій чи іншій сфері, як орнамент чи алфавіт. Натомість опосередкований впливає з того, що змінилось у культурному житті ірландців із появою вікінгів на острові. До цього впливу можна віднести зміни у сюжетах літературних творів, появу великої кількості срібних прикрас через приток матеріалу. Вікінги дали новий поштовх для розвитку ірландської культури, яка була доволі закритою через географічне розташування острова. У свою чергу, включившись у життя місцевого населення, іноземці теж зазнали культурного впливу, що дає змогу говорити про появу в регіоні специфічного кельто-скандинавського симбіозу культур.

¹ Диллон М. История кельтских королевств / Диллон М., Чедвик Н. К. – М., 2006. – С. 215.

² Graham-Campbell J. The Initial Impact of the Vikings on Irish Art / Graham-Campbell J. // Saga-Book. – London, 1981. – Vol. XX. – P. 42.

³ Ibidem. – P. 42.

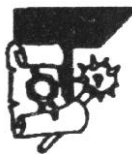
⁴ Downham C. The Battle of Clontarf in Irish History and Legend / Downham C. // History Ireland. – Dublin, 2005. – Vol. 13. – P. 21.

⁵ Annals of Ulster / Ed. W. M. Hennessy, M. R. I. A. – Dublin, 1887. – Vol. I A. D. 431–1056. – P. 344.

⁶ Walsh Á. Scandinavian Relations with Ireland during the Viking Period / Walsh Á. – Dublin, London, 1922. – P. 19.

* Уладський (героїчний) цикл – один з циклів ірландської міфології. Основною його відмінністю було те, що головними діючими особами були герої, які служили при дворі короля Уладу, древньої держави в Ірландії. Найвідомішими героями циклу є Кухулін, Конал Кернах та Фергус Мак Ройх. (Докладніше див. Широкова Н. С. Мифы кельтских народов. Москва, 2005. – 431 с.)

** Битва при Клонтарфі 23 квітня 1014 р. – битва між королем Бріаном і військами Лейнстеру, одного з ірландських королівств. В літературну традицію ввійшла як перемога ірландців над вікінгами, хоча насправді вони були присутні серед військ обох сторін як найманці.

- ⁷ Downham C. Religious and Cultural Boundaries between Vikings and Irish: The Evidence of Conversion / Downham C. // O'Byrne E., Ní Ghradaigh J. The March in the Islands of the Medieval West. – Leiden, Brill, 2012. – P. 19.
- ⁸ Downham C. The History of Irish Race / Downham C. – New York, 1974. – P. 274.
- ⁹ Downham C. Religious and Cultural Boundaries between Vikings and Irish: The Evidence of Conversion. – P. 19.
- ¹⁰ Hughes K. Early Christian Ireland: Introduction to the Sources / Hughes K. – London, 1972. – P. 265.
- ¹¹ Henry F. The Book of Kells / Henry F. – New York, 1974. – P. 150.
- ¹² Graham-Campbell J. The Initial Impact of the Vikings on Irish Art. – P. 44.
- ¹³ Ibidem. – P. 45.
- ¹⁴ Graham-Campbell J. The Initial Impact of the Vikings on Irish Art. – P. 45.
- ¹⁵ Ibidem. – P. 47.
- ¹⁶ Ó Corráin D. Vikings in Ireland and Scotland in the Ninth Century // Peritia, 12. – Cork, 1998. – P. 297.
- ¹⁷ Graham-Campbell J. The Initial Impact of the Vikings on Irish Art. – P. 47.
- ¹⁸ Graham-Campbell J. The Viking-age silver and gold hoards of Scandinavian character from Scotland / Graham-Campbell J. // Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland. – Edinburgh, 1976. – Vol. 107. – P. 121.
- ¹⁹ Ibidem. – P. 120.
- ²⁰ Kindt-Jensen O., Wilson D. M. Viking art. – New York, 1966. – P. 95.
- ²¹ Ibidem. – P. 97.
- ²² Ibidem. – P. 99.
- ²³ Kindt-Jensen O., Wilson D. M. Viking art. – P. 106.
- ²⁴ Ibidem. – P. 107.
- ²⁵ Walsh Á. Scandinavian Relations with Ireland during the Viking Period. – P. 57.
- ²⁶ Lönnroth L. The Icelandic Sagas / Lönnroth L. // The Viking World / Ed. by Brink S., Price N. – London, 2008. – P. 304.
- ²⁷ Walsh Á. Scandinavian Relations with Ireland during the Viking Period. – P. 64.
- ²⁸ Lönnroth L. The Icelandic Sagas. – P. 305.
- ²⁹ Walsh Á. Scandinavian Relations with Ireland during the Viking Period. – P. 66.
- ³⁰ Ibidem. – P. 66.
- ³¹ Маккалох Дж. А. Религия древних кельтов / Маккалох Дж. А. – М., 2004. – С. 260.
- ³² Walsh Á. Scandinavian Relations with Ireland during the Viking Period. – P. 67.
- ³³ Ibidem. – P. 70.
- ³⁴ Almqvist B. Scandinavian and Celtic Folklore Contacts in the Earldom of Orkney / Almqvist B. // Saga-Book. – London, 1981. – Vol. XX. – P. 88.
- ³⁵ Ibidem. – P. 89.
- ³⁶ Ibidem. – P. 82.
- ³⁷ Walsh Á. Scandinavian Relations with Ireland during the Viking Period. – P. 69.

Статья посвящена проблеме культурных связей викингов с ирландцами в VIII – XI ст. Автор анализирует условия культурного развития Ирландии накануне эпохи викингов. Уделено внимание общественным предпосылкам взаимодействия двух народов в этой сфере. Определяется степень влияния викингов на материальную и духовную культуру ирландцев. Очерчены последствия появления викингов для культурной жизни острова. Автор приходит к выводу, что данное влияние не было однородным и односторонним и можно говорить о создании отдельного культурного симбиоза.

Ключевые слова: эпоха викингов, культура, миниатюра, Оркнейские острова, Келльская книга, саги, Дублин.

Article is devoted to the problem of cultural ties between the Vikings and the Irish in VIII – XI century. The author analyzes the conditions of cultural development of Ireland on the eve of the Viking Age. Attention is paid to the social preconditions of interaction between two nations in this area. The degree of influence of the Vikings on the material and spiritual culture of the Irish is determined. Consequences of the appearance of the Viking on cultural life of the island are outlined. The author concludes that this effect was not uniform or unilateral and we can talk about the creation of a separate cultural symbiosis.

Keywords: Viking Age, culture, miniature, Orkney Islands, the Book of Kells, saga, Dublin.